С Т А Н О В И Щ Е

от **доц. д-р Ваня Денчева Цонкова**,
доцент в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 „Икономика“ (Финанси, парично обращение, кредит и застраховка),
(Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Стопански факултет, катедра „Финанси и счетоводство“ и Висше училище по агробизнес и развитие на регионите)

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност “професор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3.8. „Икономика” и научна специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“

В конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“, обявен в Държавен вестник, бр.90 от 25.10.2024 г. за нуждите на катедра „Икономика и финанси” в Департамент по икономика и управление, като кандидат участва **доцент доктор Бисер Йорданов Кръстев**.

1. Съответствие на кандидата с минимални национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ

Справката-декларация на кандидата показва, че той отговаря на минималните национални изисквания за заемане на длъжността по обявения конкурс (отчетените от кандидата точки са **938**, при минимално изисквани за длъжността – **550**). Това е установено и на първото заседание на научното жури, назначено със заповед № РАС 15/ 22.01.2025 г., въз основа на което доц. д-р Бисер Кръстев е допуснат до участие в конкурса.

2. Кратки биографични данни

Бисер Йорданов Кръстев е роден на 7 април 1970 г. в гр. Свищов. През 1995 г. завършва Стопанска академия „Д. А. Ценов“ с ОКС „магистър“ по специалност „Икономика и управление на промишлеността“. През 2004 г., след успешна защита на дисертационен труд на тема „Влияние на капиталовата структура върху активността на търговските банки“,

придобива ОНС „доктор“ по научна специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“.

Академичната кариера на Бисер Кръстев започва в СА „Д. А. Ценов“ непосредствено след завършване на висшето му образование, като през периода 1995 – 2011 г. последователно заема длъжностите „асистент“, „ст. асистент“, „гл. асистент“ в катедра „Финанси и кредит“. От 2011 работи във Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите, като от 2013 г. заема академичната длъжност „доцент“ в катедра „Икономика и финанси“.

От 1 август 2020 г. доц. Бисер Кръстев заема и ръководни длъжности във ВУАРР – директор на Филиал Велико Търново, директор на Център за дистанционно обучение, зам.-ректор по учебната част, а от 1 юли 2023 г. до момента е директор на Департамент по икономика и управление.

Бисер Кръстев е автор на 85 научни публикации, главно в областта на финансите. Той активно провежда и преподавателски мобилности по програма Еразъм + и участва в редица научноизследователски проекти.

3. Общо описание на представените материали

Кандидатът **доцент доктор Бисер Йорданов Кръстев** е предложил за рецензиране **25 (двадесет и пет)** научни труда, включващи:

- Монография – **1** брой;
- Глава от колективна монография – **1** брой;
- Студии – **4** броя, от които **3** самостоятелни и **1** в съавторство;
- Статии – **6** броя, от които **5** самостоятелни и **1** в съавторство;
- Научни доклади – **8** броя;
- Учебници – **5** броя, от които **4** самостоятелни и **1** в съавторство.

Четири научни труда са публикувани в чужбина, от които 2 (два) са на английски език.

Анализът на публикациите на доц. Бисер Кръстев показва, че те отговарят на професионалното направление и научната специалност на обявения конкурс. В тематично отношение могат да се систематизират в следните **направления**:

- ✓ Дигитализация и иновации във финансовия сектор – № 1, № 8 и № 9.
- ✓ Публични финанси (общинските финанси и финансиране на здравеопазването) – № 2, № 7, № 11, № 13, № 14, № 15, № 17, № 18, № 19;
- ✓ Финансово посредничество и банков анализ – № 3, № 4, № 5, № 16, № 20;
- ✓ Зелени финанси – № 6 и № 12;
- ✓ Корпоративни финанси – № 10.

От професионалната автобиография на кандидата, справката в НАЦИД за неговата публикационна активност и представените за рецензиране трудове може да се заключи, че основният фокус на научните му изследвания е **финансовото посредничество** и **банковото дело**. Логично и последователно авторът насочва вниманието си към актуалните предизвикателства на съвременния финансов свят – **дигитализацията на финансовите институции и промените в цялостната финансова инфраструктура**. Еманацията на научното му творчество в тази област е неговият хабилитационен труд.

Монографията **„Съвременни аспекти на дигитализацията и иновационната дейност във финансовия сектор“** (2024) представлява задълбочено и оригинално изследване с теоретичен, методологичен и практико-приложен характер. В нея се анализират иновационните процеси във финансовите институции, протичащи в условията на дигитална трансформация. Чрез използването на общонаучни методи на изследване (дедукция и индукция, абстрактно-логически подход, сравнителен анализ и др.), както и чрез събиране, обработка и представяне на актуална информация в множество таблици и графики, авторът аргументира *изследователската си теза*, формулирана в увода: „бурното развитие на процесите на дигитализация и внедряване на различни високо-технологични и продуктови иновации във финансовия сектор е предпоставка за повишаване на неговата ефективност …“ (с. 7).

Монографията е организирана в три глави, в които последователно се представят: на първо място, теоретичните основи на дигитализацията на финансовия бизнес; на второ място, тенденциите и проблемите, съпътстващи развитието на банковите и финансовите иновации, с акцент върху оценката на ефективността и управлението на риска; и накрая, основополагащите промени, настъпващи във финансовата инфраструктура и нейните компоненти в условията на цифровизация. Съществено място в последната глава намира анализът на резултатите от предстоящо въвеждане на цифровото евро, като се характеризират както положителните ефекти върху паричната политика на ЕЦБ, така и рисковете и заплахите за стабилността на банковата система.

Аспекти от това ново и актуално тематично направление – **дигитализацията и перспективите пред иновациите във финансовия сектор**, се откриват и в две по-ранни статии на кандидата – от 2021 г., публикувани в два броя на сп. „Ново знание“.

Наред с модерните насоки на финансовите научни изследвания, Бисер Кръстев задълбочава работата си и върху **фундаменталните въпроси на финансовото посредничество и предизвикателствата в банковия сектор**. В този контекст се открояват неговите две студии,

публикувани в Годишниците на ВУАРР през 2018 и 2019 г., които анализират в теоретичен и практико-приложен план ролята и моделите на финансовото посредничество. Освен това, една студия и два научни доклада от периода 2020 – 2023 г. са посветени на актуалните проблеми, пред които са изправени банките в България днес.

Публичните финанси са друго научно поле, към което авторът насочва своите изследвания, съчетавайки ги с преподавателската си дейност. В рамките на тази тематика се обособяват две основни изследователски ниши – **общинските финанси** и **проблемите, свързани с финансирането на здравеопазването**. Най-мащабното проучване в тази област е главата от колективна монография, в която се прави сравнителен анализ на структурата и динамиката на местните приходи в няколко български общини за периода 2010 – 2017 г. С изостряне на проблемите в здравната система фокусът на кандидата постепенно се измества от местните финанси към проблемите на здравеопазването. Бисер Кръстев съпоставя световни и европейски модели и предлага решения за подобряване на финансирането на здравния сектор у нас. Общите фискални въпроси също остават в обхвата на научните му интереси. В една от своите статии от 2023 г. той анализира състоянието и динамиката на бюджетните салда в държавите членки на ЕС, включително България, след 2015 г.

В сферата на **корпоративните финанси** е изследването върху теориите и съвременните прилагани модели на дивидентната политика, което е в синхрон с преподавателската му дейност и разработения в съавторство учебник.

Бисер Кръстев не остава чужд и на друга актуална насока във финансовите изследвания – **проектното финансиране на устойчивото развитие и зелените финанси**. Неговите две публикации в тази област, създадени в съавторство с колеги, са публикувани в престижни издания и са широко цитирани, което свидетелства за значителния им научен отзвук. Статията **„Challenges and Trends in Green Finance in the Context of Sustainable Development – A Bibliometric Analysis“** (2024) представлява оригинално и мащабно изследване, фокусирано върху библиометричен анализ на научните разработки по темата за зелените финанси в периода 2016 – 2024 г. В нея се представят ценни препоръки към политици, експерти и практици относно необходимостта от интердисциплинарно сътрудничество и последователни усилия за напредък в програмите за устойчиво финансиране.

4. Отражение на научните публикации на кандидата в литературата (известни цитирания)

Към началото на 2025 г. кандидатът отчита общо 36 цитирания. В справката за изпълнението на минималните национални изисквания, в група показатели „Д“, са налични повече от необходимите цитати за академичната длъжност „професор“ – 225 точки, при минимално изисквани 100. Освен това, част от тях са в световноизвестната база данни Scopus.

Тези показатели категорично потвърждават, че доц. Бисер Кръстев е разпознаваем и уважаван изследовател в професионалната общност.

5. Обща характеристика на дейността на кандидата

5.1. Учебно-педагогическа дейност (работа със студенти и докторанти)

От приложената професионална автобиография се вижда, че кандидатът посвещава житейския си път на академичната кариера. Той има 30 годишен стаж като преподавател в системата на висшето образование, разпределен почти поравно между Стопанската академия и Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите. Преподава както общи, така и специални финансови дисциплини в ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, като за повечето от тях е разработил учебници и учебни пособия. Бил е научен ръководител на трима докторанти, успешно защитили дисертации в докторска програма „Финанси и банково дело“. Заеманите ръководни позиции във ВУАРР са признание за неговите успехи в учебно-преподавателската дейност и притежавани организационни умения.

5.2. Научна и научно-приложна дейност

Научните интереси, изследвания и резултати на Бисер Кръстев след завършване на висшето образование са насочени основно към финансовата сфера, особено в областта на банковото дело и банковия анализ. Това се доказва както от темата на дисертацията и хабилитационния труд за академичната длъжност „доцент“, така и от преобладаващите научни публикации, представени на научни форуми и публикувани в периодични издания. Въпреки това, кандидатът успешно разширява изследователската си дейност и в други важни финансово-икономически области, като тези, свързани с финансите на българските общини, финансиране на здравеопазването, както и промените във финансовия сектор, породени от дигитализацията.

От 2013 г. до момента доц. Кръстев е бил участник, член на екипи и ръководител на научни колективи в общо 8 научни проекта. Два от тях са по ОП „Развитие на човешките ресурси“ и са свързани с разработването на учебни програми и кариерното развитие на преподавателите. Други два

проекта са международни, посветени на проблемите на регионалната устойчивост, в които доц. Кръстев участва като преподавател-изследовател. В четирите проекта по плана за НИД на ВУАРР кандидатът е ръководител на научните колективи, като насочеността им е към актуални финансово-икономически проблеми в България.

Всичко това ми дава основание да обобщя, че между трите основни аспекта в професионалното развитие на кандидата – учебно-преподавателската дейност, публикационната активност и работата по научни проекти, съществува успешна симбиоза.

5.3. Внедрителска дейност

В материалите по конкурса не е предоставена информация за такава.

5.4. Приноси (научни, научно-приложни, приложни)

В справката за приносите в научните публикации, представени за участие в конкурса, кандидатът систематизира научните приноси и постигнатите резултати в 5 тематични направления. Признавам това представяне като пълно и коректно. По мое мнение, приносите могат да се разделят на научни и научно-приложни, тъй като публикациите на автора се отличават както със собствен прочит и задълбочен анализ на теоретичните концепции, така и с изследване на актуалната практика по разглежданите проблеми. Следва да обобщя и подчертая приносите на кандидата.

Научни приноси:

1. Прецизирани са теоретичните основи, очертани са предизвикателствата и перспективите пред дигитализацията и иновациите във финансовия сектор.

2. Изяснени са особеностите и значението на финансовото посредничество чрез представяне на еволюцията на отделните теории. Извършен е сравнителен анализ между двата модела – банково ориентирания и пазарно ориентирания.

3. Проведен е обширен библиометричен анализ на публикациите в областта на зелените финанси, на основата на който се доказва интердисциплинарният характер на проблематиката, нарастващият интерес към нея, както и ключовата роля на зелените финанси за енергийната ефективност, развитието на възобновяемата енергия и насърчаването на устойчивия икономически растеж.

4. Систематизирани са теориите, типовете и подходите, свързани с дивидентната политика, както и факторите, оказващи влияние върху нея.

5. Извършен е кратък сравнителен анализ на отделните теоретични концепции за бюджетното салдо и е представена класификация на

разновидностите на бюджетния дефицит, в това число в контекста на нормативните фискални правила.

6. Представени са особеностите на проектното финансиране във връзка с неговото приложение за устойчивото развитие и зелената икономика.

Научно-приложни приноси:

1. Задълбочено и систематизирано са изяснени проявленията на дигитализацията на дейността на финансовите институции – спецификата на цифровите банкови услуги, технологичните решения в основата на дигиталните финанси и институциите, предоставящи дигитални финансови услуги.

2. Подробно е разгледан напредъкът в развитието на цифровите валути на централните банки, с фокус върху цифровото евро, като акцентът е поставен върху планираните характеристики, предимствата, рисковете и предизвикателствата, свързани с въвеждането му като законно платежно средство в Еврозоната.

3. Извършени са анализи на приходите, разходите и финансовото състояние на български общини, от които са направени важни изводи за тяхното финансово управление. Нещо повече – представеният алгоритъм на изследване може да се използва за методология за извършване на финансов анализ на общините.

4. Обоснована е научна методика за изследване на нивото на конкурентоспособността на търговските банки, която е апробирана за петте най-големи търговски банки в България в условията на Ковид-19. Извършен е анализ на структурата и динамиката на банковите разходи в България, както и сравнителен анализ на ликвидността на осем български банки.

5. Анализирани са особеностите на прилаганите модели за финансиране на здравеопазването, изследвани са източниците за финансиране на здравеопазването и разходите за здравеопазване в България. Направени са изводи и предложения за подобряване финансирането на лечебните заведения у нас чрез въвеждане на кейс-микс подхода и други възможни решения.

6. Изследвани са състоянието и динамиката на бюджетните салда на страните членки на ЕС, изразени като дял от БВП, в това число и по консолидираната фискална програма на България за периода 2015 – 2021 г.

Посочените приноси считам за лично дело на кандидата, като те, от една страна, обогатяват финансовата теория, а от друга – демонстрират методологическо-приложни насоки за провеждане на изследвания в отделните проблематики.

6. Оценка на личния принос на кандидата

Колегата Кръстев се ползва с добро име и репутация в българските академични среди. Неговият стил на писане се откроява със задълбоченост, последователност, яснота и чистота на изказа. При представянето на теориите, идеите и изводите на други автори демонстрира висока степен на коректност и аргументира собствената си методология и алгоритъм за провеждане на емпирични проучвания. Освен това, той предлага полезни и градивни интерпретации на резултатите, както и препоръки по финансово-икономическите проблеми.

7. Критични бележки

Нямам такива.

8. Заключение:

Имайки предвид гореизложеното, давам положителна оценка на кандидатурата и **предлагам доцент доктор Бисер Йорданов Кръстев ДА БЪДЕ ИЗБРАН ЗА „ПРОФЕСОР“** в област на висшето образование **3. Социални, стопански и правни науки**, професионално направление **3.8. „Икономика”** и научна специалност **„Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“** за нуждите на катедра „Икономика и финанси” в Департамент по икономика и управление на Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите.

17.02.2025 г. Член на журито:

Доц. д-р Ваня Цонкова